

darabok, rövid játékok, melyek segítenek eldönteni, hogy ki legyen a fogó, a játékvezető stb.). A táblázat fejében megtaláljuk a játék nevét (vagy neveit), a játsszók számát, nemét, korát és hogy a játékot mely időszakban, évszakban játsszák általában. Következik a játék részletes leírása, majd a játékkal kapcsolatos egyéb megjegyzések olvashatóak, valamint, hogy mely területen fejleszt, mely zónákat érint.

A könyv legnagyobb részét ez teszi ki. Igazából megérne egy magyar nyelvű fordítást, hiszen szép gyűjteményt kapunk egy más ország, más kultúra szabadtéri gyermekjátékaiból.

A könyv vázlatos, teoretikus első része tehát jól összefoglalja az egyes szerzők játékelméleteit, azonban sokkal nagyobb erénye a továbbiakban összegyűjtött és táblázatba rendezett ötven társasjáték és az azt követő hét, mondókaszerű „sors-játék”. Így valójában gyűjteményes kötet, pedagógus-kézikönyvvé válik, amelyet óvodában, általános iskolában vagy akár otthon, a családban is használhatnak távoli európai barátaink és gyerekeik, növendékeik.

Juan Diego Arranz (1999): *Juegos al Aire Libre. Educacion Infantil y Primaria. (Szabadtéri játékok. Gyermekkori és kisiskolás nevelés.)* Editorial Escuela Espanola, S. A., Madrid.

Becze Szabolcs
egyetemi hallgató,
Kulturális és Vizuális Antropológia
Tanszék, BTK, Miskolci Egyetem, Miskolc

Irodalom, intertextualitás, irónia

Bár a fülszöveg, nem alaptalanul, a „Hat séta a fikció erdejében” (Európa, 2002) folytatásaként méltatja, Umberto Eco magyar nyelven legfrissebb kötete nemcsak vaskosabb, de sokrétebb is amaznál.

A „La Mancha és Bábel között” már nem „pusztán” narratológiai, prózapoétikai, fikcióelméleti kérdéseket feszeget: tárgyköre számos, az irodalommal, a nyelvvel, a kultúrával és általában a jelek alkotta emberi világ létmódjával kapcsolatos kérdést, problémát, dilemmát és kételyt felölel. *Arisztotelész* „Poétiká”-jától az „Isteni színjáték”-on és a – retorikai mesterműként dicsért! – „Kommunista kiáltvány”-on át *Joyce* és *Borges* prózájáig fontos szerzők fontos művei szolgáltatnak nemes ürügyet olyan kérdések és fogalmak elemző értelmezéséhez, mint az irodalom lehetséges funkciói, irodalom és nyelv viszonya, klasszikus művek a digitális kultúra korában, a szimbólum (a szimbolikus mód) jelentése, a térábrázolás technikái epikus művekben; az irodalomkritika változatai, metanarrativitás, dialogicitás, kettős kódolás (double coding) és intertextuális irónia (mint a posztmodern elbeszélés meghatározó vonásai), homeopatikus és allopatikus katarzisz fogalma és különbözősége, a történelemalakító hamisítások működésmódja; példák a saját írói praxisból stb.

A tizennyolc itt közölt esszé (eredetileg adott témában, felkérésre írott szövegek) közös vonása, hogy bennük a tudósi elhivatottság a szűkebb szakmai közönségen túl, jól érzékelhetően, szélesebb érdeklődői kör megszólítására is kísérletet tesz. (Ezzel együtt is, a közelmúlt hazai irodalomkritikai vitáira visszatekintve, nem kevés tanulságot hordoz a tudományos nyelvhasználat tudományosságának történeti logikájú védelme és igazolása: „Vagyis a legtávolabbi kezdetektől fogva [hiszen ha még korábbra megyünk vissza, *Arisztotelész* *Poétiká*-jához, ott sem találunk kevesebbet] ismeretes volt, hogyan kell elolvasni egy szöveget, és hogy mennyire szükségtelen félni a close reading-től és az időnként elméleties metanyelvtől [a saját korában *Longinosz*é sem volt kevésbé elméleties, mint azok, amelyeket manapság alkotnak meg].” „A stílus”, 265.)

A vizsgálódás tudományos igényét és a beszédmód esszéisztikus olvasmányosságát (a magyar fordítás *Barna Imre* és *Gecser Ottó* érzékeny és avatott munkáját dicséri) azonban nem, vagy nem elsődlegesen az „ismeretterjesztés” célzata kapcsolja össze. Sokkal inkább az írások azon intenciója, hogy a tudáshoz, a tudotthoz való viszony folytonos reflexióra és korrekcióra szoruló voltát tudatosítsák olvasójukban. Azaz e szövegek inkább befogadói szempontokat ajánlanak, értelmezői magatartásmoделleket kínálnak föl – ahelyett, hogy valamifajta véglegesen zárt tudásanyag, illetve az egyedül helyes megközelítésmód illúzióját próbálnák kelteni (pontosabban a karteziánus tudományelv jegyében, fönntartani). (Ez az eltökéltség – s ez a különböző műfajú Eco-írások töretlen népszerűségének is egyik magyarázata lehet – igen gyakran él az ironia, az önironia, a humor nyelvi eszközeivel. Akár úgy is, hogy az önironia adott esetben komoly módszertani dilemmát fed el/fel: „Valójában én már nem tudom, hogy kicsoda a szimbólum.” (A szimbólum’, 209.)

„Mi célt szolgál ez a szellemi jószág, az irodalom?” – teszi fel a kérdést az első dolgozat (Az irodalom néhány funkciója’, 9.); s bár óvatos válaszokat is megfogalmaz („edzésben tartja a nyelvet” [9.], „azáltal, hogy hozzájárul a nyelv alakításához, identitást és közösséget teremt” [11.]), úgy érezzük: a „tényleges” válasz (azaz a kérdés szép megválaszolhatatlansága) a kötet írásainak sokféleségében, sokirányúságában ragadható meg. Az Eco-féle kultúrafelfogás vonzó nyitottsága nyilvánul meg például a klasszikus kánon alkotásainak „jelenhez igazított”, aktualizáló értelmezésében, illetve a digitális jelen és a könyves tradíció egyszerre derűs és derűlátó összekapcsolásában: „Ha a jövő generációinak jó (pszichológiai és fizikai) viszonyt sikerül kialakítania [sic! – H. T.] az e-book-kal, a ‚Don Quijote’ hatalma nem fog megváltozni.” (Az irodalom néhány funkciója’, 8-9.); „A dantei Paradicsom a virtualitás, az anyagtalanság, a tiszta szoftver apoteózis [...] Annak a tiszta energiának a diadala, amelyet a web pókhálója ígér számunkra, de valóra váltani sosem lesz képes” (Miért érdemes olvasni a ‚Paradicsom’-ot?, 39.).

E szemlélet az értékviszonylagosságból következő értéktöbbséget is természetesnek tekinti: „De az a tény, hogy létezik a *jam session* gyakorlata, amely minden este változtat egy téma sorsán, nem ment fel az alól, és nem is veszi el a kedvünket tőle, hogy olyan koncerttermekbe is járjunk, amelyekben a *B-moll szonáta op. 35* minden este ugyanúgy ér véget.” (Az irodalom néhány funkciója’, 25.)

Külön szöveg igyekszik a „végére járni” az intertextualitás, az intertextuális ironia problematikájának: „Az intertextuális ironia annak az elvilágiasodott olvasónak kínál intertextuális értelem-többletet, aki spirituális értelemeket már rég nem keres a szövegben. [...] Az intertextuális ironia abszolút immanentizmust tételez fel. Revelációkat kínál a transzcendencia iránt már nem fogékony embereknek.” (Az intertextuális ironia és az olvasat szintjei’, 351.) (Itt meg kell jegyeznünk: nem egészen érthető, az intertextualizáló olvasásmód és a transzcendenciára való fogékonyág miatt is zárna föltétlenül ki egymást. A szövegek közti párbeszéd értése és méltánylása olvasatunkban nem kioltja, inkább árnyalja, gazdagítja, finomítja a túlvilághitek logikáját. Egyszerűbben fogalmazva: nehéz elképzelnünk, hogy a – „civil” létükben – hívó olvasók elől ‚A rózsa neve’ vagy a ‚Fuharosok’ némely jelentésrétege eleve el volna zárva.)

Mélyen jellemző Eco látásmódjának összetettségére, hogy a kételkedés „módszertana”, a „varázstanítás” ambíciója, a rezignáció szellemisége (lásd például: „a történelem többé-kevésbé mindenki számára egy-egy Illúzió színtere volt” [A hamisság ereje’, 410.]) távolról sem tekint el a tudományos ténykedés közösségi tétjétől, nem mondva le az értelmiségi felelősségvállalás diszkrét éthoszáról sem: „Végül is ez a kultúrember fő kötelessége: legyen résen, hisz az enciklopédiát naponta újra kell írni.” (A hamisság ereje’, 449.)

Ha „középkori angol rovarevőkkel” avagy „ókori olasz cséplőgépekkel” – tudósi ténykedésének szerzteágazó volta okán – talán nem hozható is hírbe, mint *Bátky János* ‚A Pen-dragon legenda’ föltűtésében, a *Szerb Antal*-figura bemutatkozó szavainak büszke önironi-

ája már akár Eco-é is lehetne: „Bölcsészdoktor vagyok, a fölösleges tudományok tudora, és mindennel foglalkozom, ami rendes embernek nem jut az eszébe.” Föltéve persze, hogy „fölsölegesen” a világban a kultúra révén jelentkező többletet értjük. Mert ha igen, abba a szemiotikától a posztmodern próza kutatásáig, a középkori esztétikáktól a tömegkultúra paradigmáig szükségszerűen tartozik bele mindaz, amivel Umberto Eco írásai (tanulmányai, esszéi, cikkei, sőt regényei) immár hosszú évtizedek óta foglalatostkodnak. S ebben az összefüggésben bizonyosan nem tévedünk nagyot, ha az Eco által Joyce-ról és Borges-ről írtakat – „mindketten a nyelvet és az egyetemes kultúrát tekintették játékerterűnek” (La Mancha és Bábel között’, 167.) – mint saját ars poeticát is komolyan vesszük...

A recenzens pedig végül csak remélheti, hogy recenziójának többé-kevésbé sikerült eleget tennie az Eco-féle meghatározásban foglaltaknak: „A recenzió ideális esetben képes arra szorítózni, hogy általános képet adjon a műről azoknak az olvasóknak, akik még nem olvasták, és ezután megismertesse velük kritikai (ízlés)ítéletét. Funkciója mindenekelőtt informatív (elmondja, hogy megjelent egy nagyjából ilyen és ilyen mű) és diagnosztikai-bizalmi: az olvasók ugyanúgy hisznek a recenzensnek, mint az orvosnak, aki miután azt mondta, hogy sóhajtsanak, már meg is állapítja a kezdődő légszűkületet és felír egy szirupot.” (A stílus’, 245–246.)

Umberto Eco (2004): *La Mancha és Bábel között. Irodalomról.* Ford. Barna Imre – Geccser Ottó, Európa Kiadó, Budapest.

Halmi Tamás
középiskolai tanár,
Nagy László Gimnázium, Komló

Diotima és a disputa

Az írásbeliség erotizálása

A Lirium Aurum Könyvkiadó, 'Somorjai disputa' (1) címmel jelentette meg 'Az élő szlovákiai magyar írásbeliség' című szimpózium előadásait. Mindkét fogalom – a „disputa” és a „szlovákiai magyar írásbeliség” is – több elméleti problémát vet föl, amely elemzésre érdemes.

A kötetben Csanda Gábor előszava és Hunčík Péter beköszöntője után a következő írások olvashatók: *Rožňo Jitka*: 'Szó kontra társadalom', *Grendel Lajos*: 'Irodalom és kritika viszonyáról', *Elek Tibor*: 'A felvidéki magyar polgárság Grendel Lajos korai regénytrilógiájában', *Benyovszky Krisztián*: 'Kifigurázás (Kisebbség(i)/regény/metaforák)', *Keserű József*: 'A Rácmustra (félre)olvasása (Metanarratív metakritikai vázlat)', *Kocur László*: 'Csipkerózsika – még mindig ébredőfélben', *Németh Zoltán*: 'Hárman az ágyban (Gondolatok a 90-es évek lírai köznyelvének libertinus vonulatáról, különös tekintettel Csehy Zoltán fordításaira)', *Csehy Zoltán*: 'Bordély és boncterem – bevezetés a transzgresszív lírába (A perverzió méltósága)', *Polgár Anikó*: 'Fordítva hull a hó (Tózsér Árpád – Vladimír Holan: Éjszaka Hamlettel)', *Tózsér Árpád*: 'Megjegyzések és kérdések (Vojtina Ottó recepcióesztétikájához és Orlando lovag döglött lovához)', *Hiznyai Tóth Ildikó*: 'Miért éppen Malacka? (Helységnevekről a szlovák-magyar nyelvparú műfordításban)', *Sánta Szilárd*: 'Farkas Roland munkáiról', *Beke Zsolt*: 'Kísérlet egy vizuális költemény újabb recepciójára (Juhász R. József: Végtelen sorok írója e költő)', *Vida Gergely*: 'nem vagyok önazonos' (Gondolatok a nyolcvanas évek szlovákiai magyar költészetéről), *Korpás Árpád*: 'A két világháború közti (cseh)szlovákiai ag-